

Není korupce jako korupce: vnímání a zkušenost ve vztahu k politické participaci

Acta Fakulty filozofické
Západočeské univerzity v Plzni
2019, Vol. 11 (2), 22–39
DOI: <https://doi.org/10.24132/actaff.2019.11.2.2>
<http://ff.zcu.cz/research/edicni-cinnost/acta/>
ISSN 2336-6346

There's no corruption like corruption:
perception and experience in relation to
political participation

Milan Školník*

Univerzita Hradec Králové

Abstract

Corruption is a very frequent term in scientific literature. While negative corruption generally affects the economic development of the country or market and impacts people's trust in individuals and institutions, the relationship between corruption and political participation remains unclear. On the one hand, there is a theoretical argument that corruption discourages political participation and by its nature excludes citizens from the political process. On the other hand, there is a theoretical assertion that, on the contrary, it leads to political participation in which a voter has the opportunity to replace a corrupt politician in the elections. In most cases, research on corruption and political participation is limited to the perception of corruption on the one hand and voter turnout on the other. However, both corruption and political participation can take many forms. The article therefore distinguishes between three forms of corruption and examines their impact not only on participation in elections, but also on political meetings, community meetings and protests. Logistic regression analysis is performed and eight regression models are constructed. The research is focused on two South American countries – Venezuela and Chile. Due to the case selection, the article uses data on an individual level from the Latin American Public Opinion Project. The conclusions are that while the perception of corruption discourages political participation in both countries, experience of corruption in Venezuela, a country in which every fifth citizen encounters bribery, on the contrary leads to political mobilization. This contrasts with Chile, where this variable was not statistically significant at all.

Keywords

corruption, experience, manifestation, participation, perception

Úvod

Fenomén korupce je po desítky let v popředí akademického zájmu (De Vries, Solaz 2017; Hanousek, Kočenda 2011; Ecker, Glinitzer, Meyer 2016; Frič 2001). Důvodem jsou jeho vlivy

* **Corresponding Author:** Milan Školník, Katedra politologie, Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, Rokitan-
ského 62, 500 03, Hradec Králové. E-mail: skol.milan@gmail.com.

na společnost, ať už se jedná o korupční implikace ve vztahu k demokracii, tedy zdali korupce snižuje její kvalitu (Morales 2009; Seligson 2002, 2006), anebo o vysvětlení vztahu mezi korupcí a důvěrou (Bowler, Karp 2004; Richey 2010; Naxera 2012). Časté jsou i výzkumy na téma, jak korupce působí na ekonomický rozvoj, či naopak ekonomický rozvoj na korupci (Enweremadu 2013; Blackburn, Niloy, Emranual 2006; Tsaturyan, Bryson 2010). Frekventované jsou samozřejmě i práce v oblasti protikorupčního boje (Doig, Riley 1998; Brusca, Rossi, Aversano 2018; Hauser 2018; Da Silva 2018), popř. volebních podvodů, které mohou být považovány za jednu z forem korupce (Dočekalová 2012).

Zatímco v odborné literatuře převládá názor, že se jedná o negativní sociální jev, který podemílá samotné základy demokracie, působí na pozadí ekonomické sféry a snižuje důvěru občanů v politiku a politický systém jako takový, tak ve výzkumu vlivu korupce na politickou participaci zatím taková shoda nepanuje. Na jedné straně argument, že korupce odrazuje od politické participace a vytváří prostředí rezignovanosti, v němž občané nemají zájem participovat (Stockemer, La Montagne, Scruggs 2013). Na druhé straně teze, že korupce naopak mobilizuje k participaci ve snaze vyjít do ulic a manifestovat proti ní, či přímo hlasovat proti zkorumpovaným politikům ve volbách (Escaleras, Calcagno, Shughart 2012).

Cílem článku je proto ověřit vztah korupce a politické participace. Unikátnost výzkumu je v tom, že se neomezuje pouze na volební účast, ale kombinuje i další formy politické participace, jako jsou např. manifestace, ale i třeba mítinky politických stran či komunit, které doposud v odborné literatuře příliš zohledněny nebyly. Přidanou hodnotou článku je i to, že rozlišuje mezi vnímáním, tolerancí a zkušeností s korupcí. Srovnávací výzkum je zaměřen na dvě jihoamerické země – Venezuelu a Chile.

Článek je dělen na tři části. V teoretické části je představen dosavadní výzkum na téma korupce a politické participace, přičemž je vysvětlen předpokládaný vztah mezi oběma zkoumanými jevy. V metodologické části je popsán postup zpracování analýzy za využití statistických metod. A konečně, ve třetí části, jsou prezentovány výsledky analýzy u obou zemí a vyvozeny závěry.

Vzhledem k tomu, že výzkum je proveden na individuální úrovni ve dvou latinskoamerických zemích, tak hlavní zdroj pro účely článku představuje databáze veřejného mínění Latin American Public Opinion Project (Vanderbilt University 2017).

Teoretická východiska

Korupci lze definovat jako druh nelegálního a zisk vyhledávajícího jednání ze strany veřejných činitelů, které má závažné důsledky pro společnost (Jin 2016: 307).

Korupce narušuje inkluzivní povahu politických procesů, jako jsou vztahy mezi občany a jejich volenými reprezentanty. Korupce v podstatě oslabuje hlas občanů, snaží se ovlivňovat kolektivní rozhodování, a to tím, že přenesou moc a zdroje z veřejného do soukromého prostoru, kde ovšem převládá individualismus a profit těch, kteří se na korupci podílejí. V důsledku toho je oslabena demokratická legitimita, jelikož občané jsou tak vyloučeni z politického rozhodování. To ale nadále ovlivňuje jejich životy. Pokud se navíc korupce rozšiřuje, občané postupně ztrácejí důvěru v politické rozhodovací procesy, které už nevnímají coby veřejně ovlivnitelné a dostupné, a v důsledku toho začnou být více a více cyničtí, a na participaci v takovém exkluzivním politickém prostředí rezignovaní. Horizont kolektivních akcí v rámci politického systému se tak v důsledku korupce výrazně zmenšuje (Warren 2015: 42–43). Ukázkovým příkladem je volební proces. Volby reprezentují specifickou rozhodovací proceduru v rámci demokratického procesu, jehož prostřednictvím občané vybírají vládnoucí elitu a tím participují na správě země (Dalton, Klingemann 2007). V podstatě jsou volby nástrojem vertikální odpovědnosti, resp. volebního propojení, mezi občany a politiky (Diamond, Morlino 2004). Pokud občan vnímá politické představitele jako zko-

rumpované, tak raději k volbám nepřijde, jelikož se domnívá, že svým hlasem korupční prostředí neovlivní. Na politický proces tak rezignuje. Korupce tedy má odrazující efekt na voliče, resp. negativní dopad na volební účast.

Existuje i druhý teoretický argument. Volby také představují jedinečnou příležitost pro voliče potrestat politiky zapojené do korupce tím, že je nebudou volit a místo toho podpoří alternativní kandidáty. Do politického procesu se tak občan zapojí cíleně. Tento mobilizační efekt korupce, že volič dorazí k volbám, aby se vymezil vůči zkorumpovaným politikům, je tedy dalším možným efektem korupce (Welch, Hibbing 2006; Xezonakis, Kosmidis, Wahlberg 2016).

Tyto teoretické argumenty, ať už o negativním, anebo pozitivním efektu korupce, jenž vede k nízkému zájmu participovat v rámci politického systému, či naopak je impulsem k mobilizaci, byly a jsou neustále ověřovány. V odborné literatuře sice převažují výzkumy, ve kterých korupce odrazuje od zájmu občanů politicky participovat (Zheng et al. 2017; Carreras, Vera 2018; Costas-Pérez 2014; Hooghe, Quintelier 2014; Stockemer, La Montagne, Scruggs 2013), najdou se ale i práce, kde tento fenomén je naopak tím, co občany politicky mobilizuje (Navot, Beerli 2017; Stockemer, Calca 2013; Escaleras, Calcagno, Shughart 2012).

Určitým limitem těchto výzkumů je, že se orientují primárně na volební účast, ale už nezohledňují ostatní formy politické participace. Rezignovanost ve volební dny z důvodu korupce ještě nemusí nutně znamenat, že občan nevyhledá jinou formu politické participace, jako jsou různé protestní manifestace, kde by mohl projevit svůj názor na tento negativní fenomén (Olsson 2014). Typů politické participace je přitom celá řada – od účasti ve volbách až po radikálnější formy, jako jsou např. demonstrace (Vráblíková 2008; Čmejrek et al. 2009; Čmejrek, Bubeníček, Čopík 2010; Hruběš 2014). V odborné literatuře se nejčastěji dělí na institucionalizované a neinstitutionalizované. Rozdíl je v tom, že první jsou zpravidla organizovány politickou elitou a druhé nikoliv. Institucionalizovaný rámec tak mají např. volby nebo mítinky politických stran, zatímco neinstitutionalizované protestní manifestace mohou vzejít i z občanské společnosti (Hooghe, Marien 2013: 138–139). Toto rozdělení v podstatě vychází z tradičního rozlišení na konvenční a nekonvenční formy politické participace (Dalton 1988).

Dalším limitem výzkumů na téma korupce a politické participace jsou data o korupci, se kterými se pracuje. V drtivé většině případů se jedná o Index vnímání korupce (Corruption perceptions index) Transparency International, jenž reprezentuje nezávisle proměnnou působící na volební účast. Vnímání je obecně pouze pocit, který může ovlivňovat celá řada proměnných (Morris 2008). Ovšem situace, kdy byl po občanovi ze strany úředníka vyžadován úplatek, už ale představuje konkrétní zkušenost s korupcí. Pro širší představu o tom, jak korupce působí, by se tedy měly zohledňovat i její další formy. Pouze jediný doposud realizovaný výzkum tak činí – Bonifácio a Paulino (2015) rozlišují mezi vnímáním, zkušeností a tolerancí korupce. Ve všech případech na individuální úrovni, tedy na základě odpovědí respondentů participujících na dotazníkovém šetření. Určitou slabinou jejich výzkumu je to, že způsob provedení analýzy nereflexuje jednotlivé státy, nýbrž soustátí. Z toho důvodu je pozornost zaměřena jen na dvě vybrané země. Navíc je pracováno s aktuálnějšími daty, která pochopitelně předchází výzkum v době jeho realizace nemohl mít k dispozici.

Vzhledem k teoretickému rámci a převládající odborné literatuře jsou hypotézy stanoveny následujícím způsobem:

H1: Čím větší vnímání korupce, tím menší zájem politicky participovat.

H2: Čím větší zkušenost s korupcí, tím menší zájem politicky participovat.

H3: Čím větší tolerance korupce, tím menší zájem politicky participovat.

Předpokládán je tedy negativní, odrazující efekt u tohoto fenoménu obecně. Hypotézy budou testovány na dvou zemích Jižní Ameriky – Chile a Venezuele. Jejich výběr není náhodný. Předně jde o země, kde na rozdíl od ostatních latinskoamerických zemí neexistuje institut povinné volební

účasti. Lze tedy vyloučit, že by na politickou participaci působila zákonná povinnost. Po jejím zrušení, zejména v Chile, došlo k výraznému poklesu účasti ve volbách. K chilským prezidentským volbám konaným rok po zavedení nepovinné volební účasti, tedy v roce 2013, totiž dorazilo až o 44 méně procent voličů, než kolik jich přišlo odvolit při volbě prezidenta 2010 (Institute for democracy and electoral assistance 2019). Je tedy třeba se ptát, zdali za nezájmem či přímo rezignovaností voličů nestojí právě korupce. V obou zemích jsou velmi časté i nekonvenční, tzv. neinstitucionalizované formy politické participace, jako jsou různé protestní manifestace a demonstrace (Semana 2016; CNN Español 2016; Cooperativa 2016a; El Derecho de Vivir en Paz 2017; La Izquierda 2016; Tele13 Radio 2016a). Opět je třeba ověřovat, zdali korupce je tím impulsem, kvůli kterému lidé vyjdou do ulic, kde už pak stačí jen málo k rozpoutání násilností. Oba státy jsou navíc v ostrém kontrastu ve vnímání korupce dle Transparency International. Venezuela je tou nejvíce zkorumpovanou zemí v Latinské Americe, zatímco Chile má jen minimální problémy s korupcí. Analýza však ukáže, jak může být interpretace vnímání korupce dle největší světové organizace zabývající se korupcí problematické. Důvodem pro výběr těchto zemí je i charakter režimu, konkrétně stupeň demokracie v zemi. Obě země jsou totiž spíše v kontrastu – demokratické Chile ve srovnání s tehdy jen částečně demokratickou Venezuelou.¹ Sledováno také bude, jak se korupce projevuje v zemích s odlišným stupněm demokracie, přitom ale charakter režimu bude kontrolován (za pomoci proměnných jako je spokojenost s demokracií v zemi či občanská důvěra v politické instituce).

Metodologie a data

Index vnímání korupce organizace Transparency International patří mezi nejčastější ukazatele, podle kterých se tento celosvětový fenomén měří. Dle něj se Chile nachází na předních příčkách žebříčku vnímání korupce. Pro rok 2017 se tato jihoamerická země vyskytovala pod číslem 26 ze všech zemí světa. To znamená, že patří mezi nejméně korupcí zasažené země na světě. Naopak Venezuela se dlouhodobě nachází na chvostu stupnice Transparency International. Konkrétně jí náleží číslo 169 ze 180 hodnocených zemí a největší světová protikorupční organizace ji navíc vyhodnotila jako nejzkorumpovanější latinskoamerickou zemi (Transparency International 2017). Korupční situace obou států zůstala obdobná i v roce následujícím (Transparency International 2018a, 2018b). Index vnímání korupce ovšem reflektuje pouze vnímání korupce u businessmanů a expertů, nikoliv u občanů jednotlivých zemí (Lin, Yu 2014). Právě z toho důvodu je v článku pracováno výhradně s daty na individuální úrovni, ve snaze zachytit pohled jednotlivců na korupci, resp. jak působí na jejich zájem se politicky aktivizovat.

Analýza tedy vychází z databází veřejného mínění Latin American Public Opinion Project, známé pod zkratkou LAPOP. Pravidelná dotazníková šetření realizuje a následně zpracovává tým Mitchella Seligsona z Vanderbiltovy univerzity se sídlem v Tennessee, a to za pomoci lokálních dotazovatelů z celého amerického kontinentu. Důvodů pro využití dat z tohoto projektu je hned několik. Předně se jedná o kvalitně zpracované datové soubory, které jsou již upraveny pro práci se statistickými softwary. Vzorky jednotlivých průzkumů veřejného mínění realizované v každé zemi jsou navíc kalkulovány takovým způsobem, aby bylo možné generovat reprezentativní data reflektující celé populace vybraných států. A hlavně, což je pro účely článku to nejdůležitější, nabízí hned několik otázek na různé formy politické participace a korupce. Právě díky bohatosti dotazníku je možné sledovat jak se nejen vnímání korupce, ale i zkušenost s ní, stejně jako její tolerance, projevují ve vztahu k odlišným typům politické participace.

¹Venezuela byla ve zkoumaném období (rok 2016) organizací Freedom House označena ještě jako částečně nesvobodná, na rozdíl od zcela svobodného Chile s vysokou kvalitou demokracie (Freedom House 2016a, 2016b). Ke změně statusu z částečně svobodné na nesvobodnou došlo u Venezuely počínaje rokem následujícím (Freedom House 2017).

Závisle proměnné

V modelech jsou zahrnuty čtyři závisle proměnné. U první proměnné bude sledováno, zdali korupce ovlivňuje zájem jít k prezidentským volbám v budoucnu. Pozornost je zaměřena jen na prezidentské volby. Jednak z důvodu dostupnosti dat (LAPOP neposkytuje otázku na zájem účastnit se budoucích parlamentních voleb), ale také proto, že v Latinské Americe se po vzoru Spojených států amerických vyskytují prezidentské systémy, prezident je tak hlavou státu i exekutivy (Kouba 2014). Jeho volba by měla budit největší zájem voličů politicky participovat. Zároveň rozsáhlé korupční kauzy v Latinské Americe zasahují zejména exekutivu, jelikož na úrovni vlád, ministerstev, potažmo jejich úředníků, se rozdělují státní zakázky. Druhou proměnnou představuje účast na mítinku politické strany nebo hnutí. Politické strany nabízejí recepty, jak korupci řešit, stejně tak jsou samy mnohdy do korupčních praktik zapojeny. Je třeba se ptát, co převládá u respondentů v kontextu jejich případné účasti na těchto setkáních. Třetí proměnná se týká oficiálních setkání na území komunit, resp. komunitních mítinků, na kterých jsou např. diskutovány občanské požadavky v rámci konkrétní oblasti. Ověřováno bude, zdali i účast na těchto setkáních může být ovlivněna korupcí. U poslední čtvrté proměnné, pod kterou se nacházejí manifestace, bude sledováno, jestli je korupce tím, kvůli čemu lidé vyjdou do ulic, anebo naopak zůstanou rezignovaní ve svých domovech.

Všechny závisle proměnné byly překódovány tak, kdy číslo 0 reprezentuje negativní odpověď (nebude hlasovat, neúčastnil se), zatímco číslo 1 představuje pozitivní odpověď (bude hlasovat, účastnil se).

Nezávisle proměnné

Korupce, u které bude sledováno, jak ovlivňuje jednotlivé druhy politické participace, je operationalizována v podobě tří nezávisle proměnných. Vnímáním, kdy respondent odpovídal kolik politiků je dle jeho názoru zapojených do korupce. Zkušeností, která v sobě zahrnuje úplatkářství u policistů a úředníků (jednotně pojmenovaných jako veřejných činitelů), jemuž byl respondent vystaven. A tolerancí, kdy Chileané a Venezuelané byli dotazováni, zdali někdy je zaplacení úplatku oprávněné.

Zkušenost s korupcí a její tolerance jsou kódovány pod číslem 0 = negativní odpověď (nebyl po mně požadován úplatek, a nemyslím si, že jsou situace, kdy je zaplacení úplatku oprávněné) a 1 = pozitivní odpověď (byl po mně požadován úplatek, a myslím si, že jsou situace, kdy je zaplacení úplatku oprávněné).

Kontrolní proměnné

Mezi socioekonomické kontrolní proměnné patří gender. Tendence je totiž taková, že spíše muži se zajímají o veřejné dění, a tedy i politicky participují, ve srovnání s ženami (Burns, Schlozman, Verba 1997). Dále pak věk. Větší zájem volit a účastnit se různých forem politické participace, vyjma manifestací, se projevuje s přibývajícím věkem (Rosenstone, Hansen 1993; Tolbert, McNeal 2003). To samé je možné konstatovat i u vzdělání, čím vzdělanější, tím větší zájem o veřejné dění a politickou participaci (Verba, Schlozman, Brady 1995). Zatímco v méně lidnatých municipalitách byl zaznamenán větší zájem o institucionalizované formy politické participace, jako je např. hlasování ve volbách, obyvatelé větších municipalit upřednostňují účast na manifestacích (Martins 1995). Proto kontrolní proměnná týkající se velikosti oblasti, ve které respondent žije. Stěžejní proměnnou pro politickou participaci je i sledování zpráv, ať už prostřednictvím internetu, televize, rádia nebo novin. Aby se mohl občan voleb, mítinku či manifestace účastnit, musí o nich nejprve vědět, a k tomu mu poslouží informace z médií, které jsou v odborné literatuře pozitivně asociované s politickou participací (Gil de Zúñiga, Jung, Valenzuela 2012; Wellman

et al. 2001). Další proměnnou představuje ekonomická situace respondenta. Obecně na veřejném dění mají zájem účastnit se spíše lidé bez finančních obtíží. Ti, jenž mají problém vyjít se svými příjmy, mohou být osobní ekonomickou situací natolik zaměstnaní, že jim na různé formy politické participace nezbývá čas – mají zkrátka jiné priority (Blake 2009). Spokojenost s demokracií, coby další kontrolní proměnná, je rovněž důležitým faktorem pro politickou participaci. Její působení je ale komplikovanější. Čím spokojenější občan, tím i větší zájem politicky participovat. Nedávný výzkum vysledoval i pravý opak, tedy čím větší nespokojenost s demokracií, tím větší zájem volit a vyměnit politiky, kteří jsou za stav demokracie odpovědní, či přímo vyjít do ulic a demonstrovat proti (ne)kvalitě demokracie v zemi (Ezrow, Xezonakis 2014). Interpersonální důvěra na úrovni komunity představuje další kontrolní proměnnou. Lidé, kteří si vzájemně věří, by měli pravděpodobněji podnikat skupinová setkání, v tomto případě s politickým motivem než ti, kteří si nedůvěřují (Kaase 1999). Poslední proměnnou, která bude sledována, jakým způsobem ovlivňuje politickou participaci, představuje důvěra v politické instituce. Podobně jako spokojenost s demokracií může tato proměnná působit oběma směry. Na jedné straně argument, že důvěra v politické instituce je důležitým předpokladem pro aktivizaci v rámci politického systému (Verba, Almond 1989). Na druhé straně tvrzení, že naopak nedůvěra vede k politické participaci, jelikož občané se chtějí vymezit vůči institucím, kterým nedůvěřují, popř. vůči osobám, které v nich působí (Hibbing, Theiss-Morse 2001). Pro podrobnější informace o tom, jak jsou formulovány otázky v dotazníku u jednotlivých proměnných, a jakým způsobem byly překódovány pro potřeby článku, viz příloha č. 1.

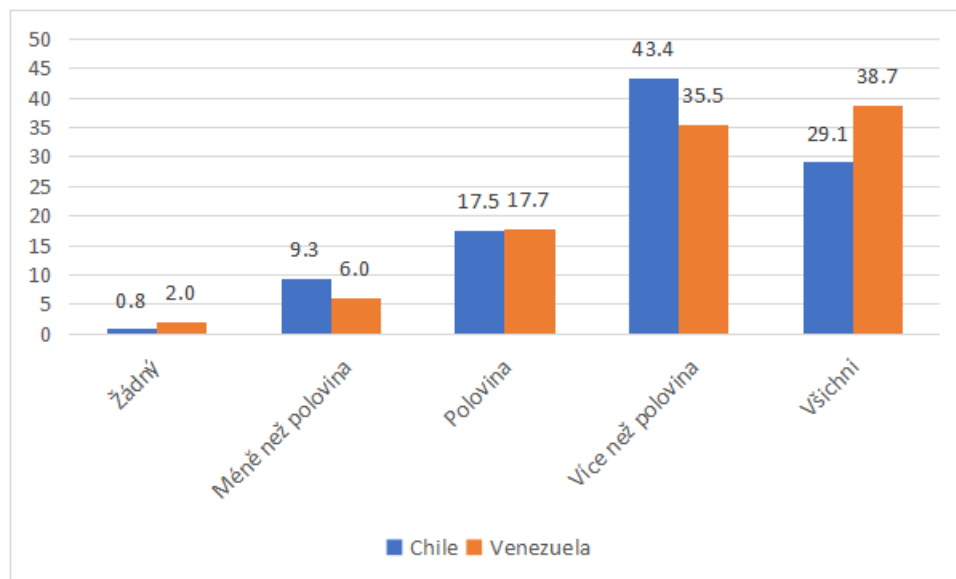
Modely

Vlivy korupce na politickou participaci jsou sledovány za využití kvantitativních metod, a to sestavením čtyř regresních modelů pro každou zemi zvlášť. Provedena je logistická regresní analýza, jelikož u všech závisle proměnných se jedná o dichotomické proměnné, tedy nabývající pouze dvě hodnoty. Datové soubory byly pro účely sestavení modelů váženy.

Analýza

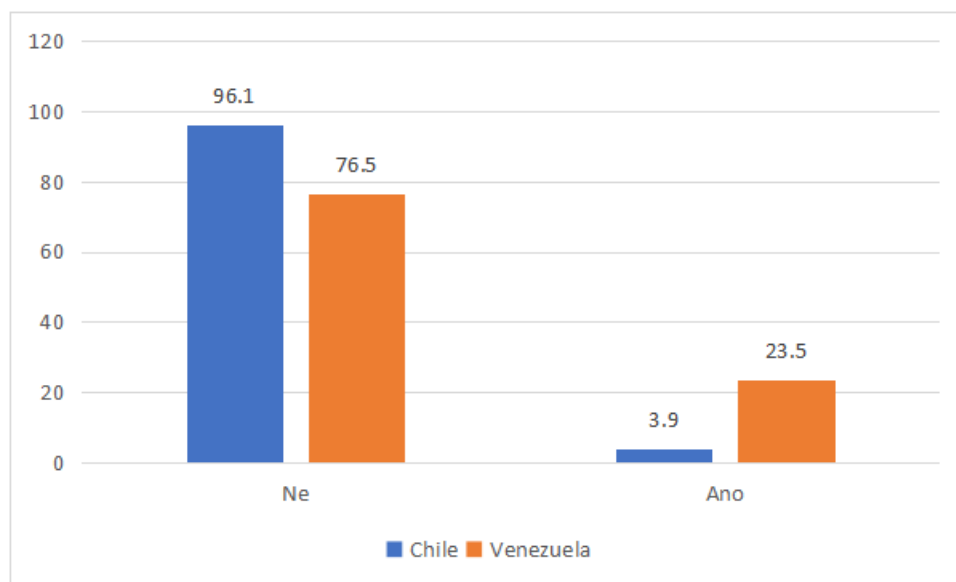
V první části analýzy jsou prezentovány tři grafy, které reflektují korupční situaci u obou vybraných zemí, přičemž upozorňují na problematičnost Indexu vnímání korupce. V podstatě se jedná o interpretaci hodnot u nezávisle proměnných, jež slouží jako východisko pro druhou část analýzy, kde za pomoci regresních modelů je vysvětlováno jejich působení na závisle proměnné, resp. na různé formy politické participace. Hned první graf demonstruje, že vnímání korupce ze strany businessmanů a expertů dle Transparency International se výrazně liší od toho, jak tento jev vnímají občané v jednotlivých zemích. Názor Venezuelců sice koresponduje s pohledem expertů protikorupční organizace, jelikož převaha respondentů se domnívá, že více než polovina až všichni politici jsou zapojeni do korupčních praktik. V případě Chile je to přesně naopak. U této jihoamerické země je vnímání korupce dle Transparency International jedno z nejmenších na světě, fenomén korupce by měl být přítomen pouze minimálně. Chilané přesto vnímají korupci u více než poloviny až u všech politiků. Číselné hodnoty chilských odpovědí jsou navíc srovnatelné s hodnotami venezuelských odpovědí. Zatímco v Chile téměř absentuje úplatkářství, jakožto nejčastější forma korupce, tak na severu Jižní Ameriky, ve Venezuele, více než pětina respondentů za poslední rok zažila situaci, kdy po ní úředník či policista požadoval úplatek. Pokud se vyjde pouze z tohoto ukazatele, tak zemí s výraznějším korupčním prostředím je Venezuela. Náchylnost k úplatkářství může souviset se slabostí státního aparátu, kterému se nedaří plnit základní povinnosti vůči občanům, kontrolovat státní zaměstnance, natož účinně potlačovat korupci. Z pohledu Indexu křehkosti států (Fragile state index) jsou venezuelské ukazatele bezpeč-

Graf č. 1: Vnímání korupce na úrovni jednotlivce

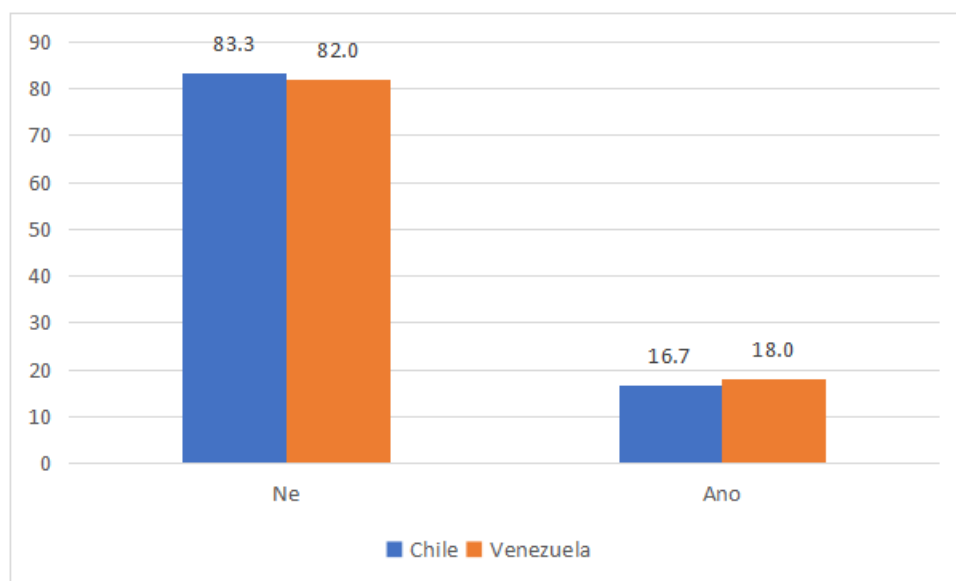
Graf znázorňuje odpověď respondentů na otázku „Když uvažujete o politicích ve vaší zemi ... kolik jich je podle Vás zapojeno do korupce?“ ve sledovaném období 2016/2017. Otázka nabízí pět odpovědí. Údaje jsou uvedeny v procentech z celkového počtu validních odpovědí. Zdroj: LAPOP. Zpracování: autor.

Graf č. 2: Zkušenost s korupcí na úrovni jednotlivce

Graf znázorňuje odpověď respondentů na otázky „Během posledních dvanácti měsíců požadoval po vás vládní zaměstnanec úplatek?“ a „Během posledních dvanácti měsíců požadoval po vás policista úplatek?“ ve sledovaném období 2016/2017. Hodnoty u obou otázek byly sloučeny do jedné odpovědi, která reprezentuje zkušenost s korupcí u veřejných činitelů obecně. Otázka nabízí dvě odpovědi. Údaje jsou uvedeny v procentech z celkového počtu validních odpovědí. Zdroj: LAPOP. Zpracování: autor.

Graf č. 3: Tolerance korupce na úrovni jednotlivce

Graf znázorňuje odpovědi respondentů na otázku „Myslíte si, že vzhledem k tomu, jak věci jsou, je někdy placení úplatku oprávněné?“ ve sledovaném období 2016/2017. Otázka nabízí dvě odpovědi. Údaje jsou uvedeny v procentech z celkového počtu validních odpovědí. Zdroj: LAPOP. Zpracování: autor.

nostních složek a veřejných služeb ve srovnání s chilskými ukazateli až o jednu tolik vyšší. To znamená, že venezuelský stát je v těchto oblastech v porovnání s Chile výrazně slabší (Fund for Peace 2019). Téměř pětina respondentů v obou zemích se domnívá, že mohou existovat situace, kdy zaplacení úplatku je možné považovat za oprávněné. Takové uvažování samozřejmě nikterak nepomáhá v protikorupčním boji, ba naopak, ospravedlňování úplatků, byť jen v určitých situacích, korupční problém ještě více prohlubuje.

Z předchozího grafu vyplývá, že úplatkářství je výrazně frekventovanější ve Venezuele než v Chile. Z nynějšího grafu nicméně není patrná souvislost mezi zkušeností s korupcí, jež by vedla k větší toleranci úplatkářství. Chilské hodnoty tolerance korupce totiž nekorespondují s konkrétní zkušeností s korupcí. Pouze čtyři procenta respondentů z Chile zažilo korupci, zatímco hned sedmáct procent Chileanů úplatkářství v určitých situacích ospravedlňuje. Číselné hodnoty jsou naopak obdobné v případě Venezuely, kde dvacet tři procenta zakusilo korupci, přičemž osmnáct procent respondentů ji někdy považuje za oprávněnou.

Výsledky logistické regresní analýzy provedené s chilskými daty u prvního modelu poukazují na to, že vnímání korupce má negativní vliv na zájem hlasovat v budoucích volbách. V podstatě čím větší vnímání korupce u politiků, tím menší pravděpodobnost, že se respondent zúčastní demokratického procesu, prostřednictvím kterého jsou politici vybíráni. Model predikuje, že za každou jednotku na škále 1 až 5 se snižuje zájem účastnit se voleb o 13,8 procent. Zkušenost ani tolerance korupce se v modelu statisticky významně neprojevily. Co se týče kontrolních proměnných, tak zájem jít k budoucím prezidentským volbám mají v Chile spíše muži než ženy. Dále pak hlasování ve volbách přitahuje hlavně starší než mladší respondenty. To potvrzuje teoretický argument, že s přibývajícím věkem roste i zodpovědnost k politickému systému, v jehož rámci se politická participace realizuje (Rosenstone, Hansen 1993; Tolbert, McNeal 2003). Dále se potvrdila i další teze týkající se vzdělání, tedy čím vzdělanější respondenti, tím pravděpodobněji budou politicky participovat (Verba, Schlozman, Brady 1995). Z modelu je také patrné, že důvěra mezi lidmi v komunitě je důležitá pro účast ve volbách.

Tabulka č. 1: Logistické regrese, modely Chile

Proměnná	Volby		Politický mítink		Komunitní mítink		Manifestace	
	B	Exp (B)	B	Exp (B)	B	Exp (B)	B	Exp (B)
Vnímaní korupce	-0,148* (0,072)	0,862	0,071 (0,181)	1,073	-0,066 (0,068)	0,936	0,024 (0,103)	1,025
Zkušenost s korupcí	-0,199 (0,311)	0,820	0,149 (0,763)	1,161	0,05 (0,333)	1,051	0,262 (0,397)	1,300
Tolerance korupce	0,121 (0,166)	1,129	0,296 (0,445)	1,345	-0,023 (0,17)	0,977	-0,195 (0,25)	0,823
Gender	0,254* (0,13)	1,289	0,401 (0,336)	1,493	-0,32* (0,127)	0,726	0,224 (0,182)	1,250
Věk	0,025*** (0,005)	1,025	0,029** (0,01)	1,030	0,017*** (0,004)	1,017	-0,031*** (0,007)	0,970
Velikost municipality	0,005 (0,086)	1,005	-0,015 (0,215)	0,985	-0,348*** (0,081)	0,706	0,093 (0,125)	1,098
Vzdělání	0,059** (0,021)	1,060	0,196*** (0,057)	1,216	-0,045* (0,02)	0,956	0,173*** (0,035)	1,189
Sledování zpráv	0,105 (0,06)	1,110	0,097 (0,213)	1,102	0,121 (0,066)	1,129	0,265* (0,118)	1,303
Ekonomická situace	-0,047 (0,084)	0,954	-0,195 (0,218)	0,823	-0,002 (0,083)	0,998	0,072 (0,124)	1,074
Spokojenost s demokracií	0,177 (0,092)	1,194	0,284 (0,242)	1,328	-0,055 (0,09)	0,946	-0,109 (0,135)	0,897
Interpersonální důvěra	0,237*** (0,071)	1,268	0,314 (0,206)	1,369	0,174* (0,071)	1,190	0,194 (0,112)	1,214
Důvěra v politické instituce	0,027 (0,034)	1,028	0,244** (0,094)	1,277	0,027 (0,033)	1,028	-0,045 (0,05)	0,956
Konstanta	-1,661** (0,632)	0,190	- (1,756)	0	-1,125 (0,606)	0,325	-5,05*** (0,979)	0,006
Počet případů	1339		1443		1442		1440	
Nagelkerkeho R2	0,076		0,105		0,078		0,132	

*** Standardní chyby v závorkách, * $p < 0.05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Datový soubor vážen prostřednictvím proměnné WT, kterou poskytuje LAPOP.

Zpracování: autor.

Ve druhém modelu žádná forma korupce neovlivnila účast na politických mítincích. Projevily se však kontrolní proměnné. Tou první je věk. Je větší pravděpodobnost u starších respondentů, že zavítají na mítink politické strany nebo hnutí, než u těch mladších. To samé platí pro vzdělání. Čím vzdělanější respondent, tím častěji se účastní mítinků pořádaných politickými stranami. Statisticky významně se projevila i důvěra v politické instituce, která je v tomto modelu determinantem účasti na mítincích.

Ani ve třetím chilském modelu vnímaní, zkušenost a tolerance korupce statisticky významné nebyly. Naopak kontrolní proměnná, která představuje pohlaví, významná byla. V Chile komunitní mítinky přitahují především ženy. Dále se projevila proměnná v podobě věku, a to ve směru čím starší respondent, tím větší pravděpodobnost, že se zúčastní komunitního mítinku. Tuto formu politické participace ovlivňuje i velikost municipality, právě ty méně lidnaté oblasti se těší většího zájmu, resp. větší účasti. Co se stupně vzdělání týče, tak komunitní mítinky jsou lákavé pro respondenty spíše s nižším vzděláním. Pozitivně ve vztahu k účasti na komunitních mítincích se projevila i proměnná reprezentující interpersonální důvěru. Obecně v menších lokalitách se lidé více znají, a tedy si i více důvěřují, což je motivuje politicky participovat ve srovnání s lidnatými municipalitami, kde kontakt není tak osobní a důvěra nemá příležitost se mezi lidmi prohlubovat (Martins 1995; Kaase 1999).

V posledním chilském modelu se korupční nezávisle proměnné rovněž statisticky neprojevily. Z pohledu kontrolních proměnných se manifestací preferují účastnit hlavně mladší a vzdělanější

respondenti. Je v tom možné nalézt souvislost v kontextu tamní situace. V Chile totiž ve sledovaném období byla relevantní otázka reformy vzdělávacího systému. Řadu protestních průvodů pořádaly hlavně vysokoškolské studentské organizace (Cooperativa 2016b; Tele13 Radio 2016b; El Mostrador 2016). Pro účast respondenta na manifestacích je důležité i sledování zpráv v médiích.

Vnímání korupce tedy pozitivně ovlivňuje účast v prezidentských volbách, hypotézu číslo jedna je tak možné potvrdit, byť jen v jediném modelu. Zkušenost a tolerance korupce se v ani jednom sestaveném modelu v případě Chile statisticky neprojeví. Faktem je, že pouze minimální počet respondentů uvedl, že po nich byl vyžadován úplatek. Nicméně téměř pětina dotazových je tolerantní vůči korupci, a přesto tato tolerance nemá na politickou participaci žádný vliv. Hypotézy dvě a tři u těchto dvou nezávisle proměnných tak potvrzeny nebyly.

Tabulka č. 2: Logistické regrese, modely Venezuela

Proměnná	Volby		Politický mítink		Komunitní mítink		Manifestace	
	B	Exp (B)	B	Exp (B)	B	Exp (B)	B	Exp (B)
Vnímání korupce	-0,162 (0,087)	0,851	-0,234** (0,072)	0,792	-0,186** (0,062)	0,830	-0,03 (0,086)	0,971
Zkušenost s korupcí	0,745*** (0,214)	2,106	0,416* (0,164)	1,516	0,406** (0,139)	1,501	0,907*** (0,166)	2,477
Tolerance korupce	0,279 (0,219)	1,321	0,295 (0,175)	1,342	-0,16 (0,149)	0,853	0,398* (0,179)	1,489
Gender	0,153 (0,164)	1,165	-0,073 (0,144)	0,929	-0,575*** (0,119)	0,563	-0,264 (0,158)	0,768
Věk	0,026*** (0,006)	1,026	-0,007 (0,005)	0,993	0,008* (0,004)	1,008	-0,002 (0,006)	0,998
Velikost municipality	0,006 (0,116)	1,006	-0,165 (0,102)	0,848	-0,164 (0,084)	0,848	0,066 (0,114)	1,069
Vzdělání	0,053* (0,023)	1,055	0,022 (0,02)	1,022	-0,018 (0,016)	1,018	0,061** (0,022)	1,063
Sledování zpráv	0,256*** (0,065)	1,292	0,176* (0,074)	1,193	0,21*** (0,055)	1,234	0,328*** (0,089)	1,388
Ekonomická situace	-0,096 (0,105)	0,908	-0,051 (0,093)	0,950	-0,214** (0,077)	0,807	-0,04 (0,101)	0,961
Spokojenost s demokracií	-0,026 (0,099)	0,974	0,258** (0,085)	1,294	0,277*** (0,072)	1,319	-0,03 (0,097)	0,970
Interpersonální důvěra	0,213* (0,086)	1,237	0,021 (0,076)	1,021	0,013 (0,061)	1,013	0,007 (0,082)	1,007
Důvěra v politické instituce	0,019 (0,039)	1,020	0,105** (0,036)	1,111	0,109*** (0,029)	1,115	-0,123** (0,038)	0,884
Konstanta	-1,049 (0,746)	0,350	-1,97** (0,667)	0,139	-0,833 (0,546)	0,435	-3,358*** (0,78)	0,035
Počet případů	1247		1351		1348		1357	
Nagelkerkeho R2	0,096		0,07		0,108		0,119	

*** Standardní chyby v závorkách, * $p < 0.05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Datový soubor vážen prostřednictvím proměnné WT, kterou poskytuje LAPOP.

Zpracování: autor.

V prvním venezuelském modelu se vnímání korupce nikterak na volební účasti neprojeví. Nicméně totéž nelze konstatovat u druhé nezávisle proměnné, tedy u korupční zkušenosti. Nejenom, že je statisticky významná, ale působí na politickou participaci pozitivně. U respondentů, kteří měli zkušenost s korupcí, je až o 110,6 procent větší šance, že se zúčastní voleb, než ti respondenti, jenž se s úplatkářstvím neseťkali. Jedná se tedy o mobilizující efekt korupce, kdy zkušenost s tímto fenoménem vede k vyšší účasti ve volbách. Výsledky tak jdou proti formulované hypotéze. Tolerance korupce v tomto modelu statisticky významná nebyla. Z pohledu kontrolních proměnných zájem účastnit se budoucích prezidentských voleb pozitivně ovlivňuje vyšší věk respondenta, vyšší stupeň vzdělání, časté sledování mediálních zpráv a konečně vzájemná mezilidská důvěra.

Z druhého venezuelského modelu je patrné, že vnímání korupce u politiků negativně ovlivňuje účast na politickém mítinku. Za každou jednotku na škále 1 až 5 se snižuje zájem účastnit se mítinku o 20,8 procent. Naopak pokud byl po respondentovi vyžadován úplatek, tím pravděpodobněji na veřejné setkání pořádané stranou zavítal. V případě respondenta, který byl vystaven situaci, že po něm veřejný činitel požadoval úplatek, je o 51,6 procent vyšší šance účasti na politickém mítinku, než u respondenta, který takovou situaci nezažil. Tolerance korupce se v tomto modelu neprojevila. Dále pak časté sledování zpráv, vysoká spokojenost s demokracií a důvěra v politické instituce jsou pro Venezuelce důležité determinanty účasti na mítincích politických stran a hnutí.

Třetí model, který v sobě zahrnuje účast na komunitních mítincích, znázorňuje, že vnímání korupce má negativní vliv, zatímco zkušenost s korupcí působí na tuto formu politické participace pozitivně. Za každou jednotku na škále 1 až 5 se snižuje zájem účastnit se mítinků na úrovni komunit o 17 procent. Naopak u respondentů s korupční zkušeností je o 50,1 procento větší šance, že na ně zavítají, oproti těm, kteří onu zkušenost nemají. Třetí korupční nezávisle proměnná statisticky významná nebyla. Stejně jako v Chile jsou mítinky na úrovni komunit zajímavé spíše pro ženy. Dále na ně mnohem pravděpodobněji zavítají ti, co často sledují zprávy, v porovnání s těmi, kteří se o veřejné dění nezajímají. Na komunitních mítincích pak hledají útočiště respondenti, jimž se nedaří po ekonomické stránce, resp. mají problém vyjít s příjmy. Na rozdíl od Chile jsou statisticky významné proměnné týkající se spokojenosti s demokracií a důvěry v politické instituce, které v tomto případě vedou k účasti jak na politických, tak i komunitních mítincích. U těchto dvou modelů se tedy nepotvrdil argument vycházející z teoretické diskuze u kontrolních proměnných, že naopak nespokojenost se stavem demokracie je determinantem politické participace (Ezrow, Xezonakis 2014).

V posledním venezuelském modelu se vnímání korupce neprojevilo. Statisticky významná ale byla proměnná představující zkušenost s korupcí, která působí na účast u tohoto typu politické participace pozitivně. Pokud po respondentovi byl vyžadován úplatek ze strany veřejného činitele, tím pravděpodobněji to byl impuls k tomu, aby šel demonstrovat do ulic, a to až s 147,7 procentní šancí ve srovnání s respondentem, po kterém úplatek vyžadován nebyl. Tolerance korupce se projevila pouze v posledním regresním modelu z osmi sestavených, z čehož však není možné vyvozovat velké závěry. Konkrétně čím více se Venezuelané domnívají, že jsou situace, kdy je zaplacení úplatku oprávněné, tím pravděpodobněji na manifestace zavítají. U respondenta s takovým názorem je až o 48,9 procent větší šance, že se manifestace zúčastní, než u jedince s opačným pohledem na věc. Z pohledu kontrolních proměnných se manifestací účastní spíše vzdělanější respondenti. Ve srovnání s chilskými modely se i u posledního venezuelského modelu výrazně projevila intenzita sledování zpráv. Čím více venezuelský respondent přijímá informace z televize, internetu, rádia či novin, tím pravděpodobněji jeho cesta povede směrem k volebním urnám, na mítinky politických stran nebo komunit, ale také na manifestace. Teoretický argument o pozitivním vztahu médií a zájmu politicky participovat se tedy projevil i v tomto výzkumu (Gil de Zúñiga, Jung, Valenzuela 2012; Wellman et al. 2001). Výjimku ve směru působení proměnné ve srovnání s předchozími dvěma modely představuje účast na manifestacích, kde naopak nedůvěra v politické instituce vede k vyšší účasti na tomto radikálnějším typu politické participace, což vychází z toho, že se občané chtějí otevřeně vymezit vůči politické reprezentaci, které nedůvěřují (Hibbing, Theiss-Morse 2001). Podobně jako v Chile, tak i ve Venezuele, to lze zasadit do kontextu tehdejších událostí. V roce 2016 Venezuelou prošlo několik protestních průvodů proti úřadu prezidenta Nicoláse Madura, s požadavky na nezneužívání moci nad rámec instituce, dodržování ústavy a realizaci referenda, které by zkrátilo prezidentovi funkční období (El Universo 2016; El Nuevo Herald 2016; El Pais 2016).

Ve venezuelských modelech, stejně jako v chilském, se projevilo negativní vnímání korupce na politickou participaci. Na rozdíl od Chile nikoliv u volební účasti, nýbrž u participace na politických i komunitních mítincích. Hypotézu o odrazujícím efektu korupce je možné potvrdit i v tomto případě, nicméně jen ve dvou modelech ze čtyř. Hypotéza číslo dvě, že zkušenost s korupcí v podobě úplatkářství odrazuje od politické participace, nebyla potvrzena ani v jednom venezuelském modelu, jelikož působí přesně v opačném směru. Občany k účasti na vybraných formách politické participace totiž mobilizuje. Hypotéza číslo tři ohledně tolerance korupce byla rovněž vyvrácena. Ve třech modelech nebyla statisticky významná a v případě účasti na manifestacích má mobilizační efekt.

Závěry

Cílem článku bylo ověřit teoretické argumenty, zdali korupce má negativní vliv na politickou participaci, jelikož svým charakterem vylučuje občany z politického procesu. Přitom vyplnit mezery v současném výzkumu a navázat na práce, které se neomezuji pouze na vnímání korupce na jedné straně, a na volební účast na straně druhé, ale pracují i s jinými formami korupce a politické participace (Bonifácio, Paulino 2015). Poukázat i na to, že data na individuální úrovni nabízejí odlišný pohled na problematiku korupce, než např. agregovaná data Transparency International.

Výzkum byl zaměřen na dvě latinskoamerické země, Chile a Venezuelu, na kterých byly testovány hypotézy ohledně vlivu korupce na vybrané formy politické participace. Zatímco vnímání korupce na úrovni jednotlivce se projevilo statisticky významně u obou zemí, tak zkušenost s tímto fenoménem pouze u Venezuely, kde na rozdíl od Chile každý pátý respondent byl vystaven situaci, při které po něm veřejný činitel požadoval úplatek.

Vnímání korupce odrazuje od účasti ve volbách v případě Chile a účasti na politických a komunitních mítincích u Venezuely. Korupční zkušenost působí přesně v opačném směru, a to na všechny vybrané formy politické participace. Pokud byl venezuelský respondent vystaven korupčnímu jednání u policistů či úředníků, tím pravděpodobněji to byl impuls k tomu, aby šel volit ve volbách, na politický či komunitní mítink, nebo přímo manifestovat do ulic.

Byl tak vysledován odrazující efekt na občany v případě vnímání korupce u politiků, ačkoliv jen u tří regresních modelů. Výzkum proto jen částečně přispěl do převládající debaty, že vnímání korupce má negativní dopad na politickou participaci (Zheng et al. 2017; Carreras, Vera 2018; Costas-Pérez 2014; Hooghe, Quintelier 2014; Stockemer, La Montagne, Scruggs 2013). Zároveň se také projevil mobilizující efekt v případě korupční zkušenosti. Byla tedy rozšířena i debata na téma korupce, v tomto případě její formy v podobě úplatkářství, coby jevu pozitivně ovlivňujícího politickou participaci (Navot, Beerl 2017; Stockemer, Calca 2013; Escaleras, Calcagno, Shughart 2012).

Korupce má potenciál působit oběma směry, jak ostatně potvrdily výsledky tohoto výzkumu. Zároveň ale také demonstrovaly, že záleží na formě korupce, se kterou je pracováno. Je tedy zapotřebí určité obezřetnosti při práci s daty. Rozlišovat, zdali se jedná o vnímání korupce, anebo korupční zkušenost, protože obě formy korupce se mohou projevit v podstatě jako protiklady ve vztahu k politické participaci.

Prostor pro další výzkum se nabízí hned v několika oblastech. Předně hypotézy o vlivu korupce je třeba testovat i u dalších států, zda zkušenost s korupcí vede k vyšší politické participaci jen u zemí, kde se úplatkářství vyskytuje, jak ostatně napovídají výsledky regresních modelů v případě Venezuely, anebo se projevuje i jinde. Zjišťovat, jestli za mobilizací v důsledku korupční zkušenosti je pocit křivdy, rozhořčení, které respondenta vedou k volebním urnám či manifestovat na náměstí (Machado, Scartascini, Tommasi 2011). Sledovat i jiné volební tendence respondenta, než pouze (ne)účast či hlas pro alternativní politický subjekt, ale např. i vhození neplatného

hlasu ve volbách, coby vyjádření nesouhlasu s korupcí (Kouba, Lysek 2019). Dále se zaměřit na to, jaké proměnné ovlivňují respondentovo vnímání korupce u politiků, jakožto překážku občanské participace. Pozornost věnovat i tomu, co způsobuje toleranci ke korupci ve státech, jako je např. Chile, kde osobní zkušenost s tímto jevem je minimální. Pokud i v zemi, kde je úplatkářství ve srovnání např. s Venezuelou zanedbatelné, se podobné procento respondentů domnívá, že jsou situace, ve kterých je zaplacení úplatku oprávněné, tak to představuje problém nejen pro snahy o eliminaci korupce, ale i pro celou společnost.

Bibliografie

- Blackburn, K., B. Niloy, H. M. Emranul. 2006. „The incidence and persistence of corruption in economic development.“ *Journal of Economic Dynamics and Control* 30 (12): 2447–2467, <https://doi.org/10.1016/j.jedc.2005.07.007>.
- Blake, Ch. H. 2009. „Public Attitudes toward Corruption.“ Pp 94–108 in Ch. H. Blake, S. D. Morris (eds.). *Corruption and Democracy in Latin America*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, <https://doi.org/10.2307/j.ctt9qh6n2.8>.
- Bonifácio, R., R. Paulino 2015. „Corruption and Political Participation in the Americas and the Caribbean.“ *Brazilian Political Science Review* 9 (2): 54–80, <https://doi.org/10.1590/1981-38212014000200011>.
- Bowler, S., J. A. Karp. 2004. „Politicians, Scandals, and Trust in Government.“ *Political Behavior* 26 (3): 271–287, <https://doi.org/10.1023/B:POBE.0000043456.87303.3a>.
- Brusca, I., F. M. Rossi, N. Aversano. 2018. „Accountability and Transparency to Fight against Corruption: An International Comparative Analysis.“ *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice* 20 (5): 486–504, <https://doi.org/10.1080/13876988.2017.1393951>.
- Burns, N., K. L. Schlozman, S. Verba. 1997. „The public consequences of private inequality: Family life and citizen participation.“ *American Political Science Review* 91 (2): 373–389, <https://doi.org/10.2307/2952362>.
- Carreras, M., S. Vera. 2018. „Do Corrupt Politicians Mobilize or Demobilize Voters? A Vignette Experiment in Colombia.“ *Latin American Politics and Society* 60 (3): 77–95, <https://doi.org/10.1017/lap.2018.25>.
- CNN Español. 2016. „Multitudinarias movilizaciones en Venezuela buscan presionar al gobierno de Maduro.“ [online] *CNN Español*, 26. 10. 2016 [cit. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <https://cnnespanol.cnn.com/2016/10/26/venezuela-se-prepara-para-una-jornada-de-manifestaciones/>.
- Cooperativa. 2016a. „Masiva convocatoria logra la marcha contra las AFP.“ [online] *Cooperativa*, 24. 7. 2016 [cit. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <https://www.cooperativa.cl/noticias/economia/sistema-previsional/afp/masiva-convocatoria-logra-la-marcha-contras-afp/2016-07-24/112802.html>.
- Cooperativa. 2016b. „Movimiento estudiantil realiza nueva jornada de marcha en el país.“ [online] *Cooperativa*, 9. 6. 2016 [cit. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <https://www.cooperativa.cl/noticias/pais/educacion/movimiento-estudiantil/movimiento-estudiantil-realiza-nueva-jornada-de-marcha-en-el-pais/2016-06-09/072945.html>.
- Costas-Pérez, E. 2014. „Political Corruption and Voter Turnout: Mobilization or Disaffection?“ *SSRN Electronic Journal, EB Working Paper N. 2014/27*, 1–34, <https://doi.org/10.2139/ssrn.2471065>.
- Čmejrek, J., J. Čopík, R. Kopřiva, V. Bubeníček, J. Kociánová, J. Wagnerová. 2009. *Participace občanů na veřejném životě venkovských obcí ČR*. Praha: Kernberg Publishing.
- Čmejrek, J., V. Bubeníček, J. Čopík. 2010. *Demokracie v lokálním politickém prostoru. Specifika politického života v obcích ČR*. Praha: Grada.
- Dalton, R. J. 1988. *Citizen politics in Western democracies: Public opinion and political parties in the United States, Great Britain, West Germany, and France*. London: Chatham House.
- Dalton, R. J., H. Klingemann (ed.). 2007. *The Oxford Handbook of Political Behavior*. Oxford: Oxford University Press.
- Derecho de Vivir en Paz, El. 2017. „Chile: Organizaciones marchan contra la impunidad y las injusticias de hoy.“ [online] *Derecho de Vivir en Paz*, 28. 7. 2017 [cit. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <https://www.derechoalapaz.com/?p=3097>.

- Diamond, L., J., L. Morlino. 2004. „The Quality of Democracy: An Overview.“ *Journal of Democracy* 15 (4): 20–31, <https://doi.org/10.1353/jod.2004.0060>. Dočekalová, P. 2012. „Definice a konceptualizace volebních podvodů.“ *Evropská volební studia* 7 (1): 17–29.
- Doig, A., S. Riley. 1998. „Corruption and anti-corruption strategies: Issues and case studies from developing countries.“ Pp 45–62 in *Corruption and integrity improvement initiatives in developing countries*. New York: UNDP.
- Ecker, A., K. Glinitzer, T. M. Meyer. 2016. „Corruption performance voting and the electoral context.“ *European Political Science Review* 8 (3): 333–354, <https://doi.org/10.1017/S1755773915000053>.
- Enweremadu, D. U. 2013. „The impact of Corruption on Economic Development: Comparing the Experience of Nigeria and Indonesia (1967–1998).“ Pp 197–226 in B. Berendsen, T. Dietz, H.G.C. Schulte Nordholt, R. van der Veen. *Asian Tigers, African Lions*. Leiden: Brill, https://doi.org/10.1163/9789004260009_009.
- Escaleras, M., P. T. Calcagno, W. F. Shughart. 2012. „Corruption and Voter Participation: Evidence from the US States.“ *Public Finance Review* 40 (6): 789–815, <https://doi.org/10.1177/1091142112446846>.
- Ezrow, L., G. Xezonakis. 2014. „Satisfaction with democracy and voter turnout.“ *Party Politics* 22 (1): 3–14, <https://doi.org/10.1177/1354068814549335>.
- Freedom House. 2016a. „FHI Chile.“ [online] *Freedom House* [cit. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2016/chile>.
- Freedom House. 2016b. „FHI Venezuela.“ [online] *Freedom House* [cit. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2016/venezuela>.
- Freedom House. 2017. „FHI Venezuela.“ [online] *Freedom House* [cit. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2017/venezuela>.
- Frič, P. 2001. „Korupce – deviantní chování, nebo sociální dezorganizace? Případ české policie.“ *Sociologický časopis* 31 (1): 65–72.
- Fund for peace. 2019. „Fragile state index.“ [online] *Fund for peace* [cit. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <https://fragilestatesindex.org/country-data/>.
- Gil de Zúñiga, H., N. Jung, S. Valenzuela. 2012. „Social media use for news and individuals’ social capital, civic engagement and political participation.“ *Journal of Computer-Mediated Communication* 17 (3): 319–336, <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2012.01574.x>.
- Hanousek, J., E. Kočenda. 2011. „Vazba korupce a hospodářské svobody na veřejné finance a investice nových členů EU.“ *Politická ekonomie* (3): 310–328.
- Hauser, Ch. 2018. „Fighting Against Corruption: Does Anti-corruption Training Make Any Difference?“ *Journal of Business Ethics*, 1–19, <https://doi.org/10.1007/s10551-018-3808-3>.
- Hibbing, J. R., E. Theiss-Morse. 2001. „Americans’ desire for stealth democracy: how declining trust boosts political participation.“ In *Annual meeting of the Midwest Political Science Association*, 5.
- Hooghe, M., S. Marien. 2013. „A comparative analysis of the relation between political trust and forms of political participation in Europe.“ *European Societies* 15 (1): 131–152.
- Hooghe, Marc, E. Quintelier. 2014. „Political participation in European countries: The effect of authoritarian rule, corruption, lack of good governance and economic downturn.“ *Comparative European Politics* 12 (2): 209–232, <https://doi.org/10.1057/cep.2013.3>.
- Hrubeš, M. 2014. „Co je participace a participativní demokracie?“ Pp 8–13 in J. Pánek. *GeoParticipace: Jak používat prostorové nástroje v rozhodování o lokalitách, ve kterých žijeme?* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Institute for democracy and electoral assistance. 2019. „IDEA Chile.“ [online] *Institute for democracy and electoral assistance* [cit. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <https://www.idea.int/data-tools/country-view/79/40>.
- Izquierda, La. 2016. „Se realiza marcha en apoyo a jubilados y contra las pensiones de hambre.“ [online] *La Izquierda*, 1. 7. 2016 [cit. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <https://www.laizquierdadiario.cl/Se-realiza-marcha-en-apoyo-a-jubilados-y-contra-las-pensiones-de-hambre>.
- Jin, J. 2016. „Female participation and corruption in the public sector.“ *International Review of Public Administration* 21 (4): 305–319, <https://doi.org/10.1080/12294659.2016.1270577>.
- Kaase, M. 1999. „Interpersonal trust, political trust and non?institutionalised political participation in Western Europe.“ *West European Politics* 22 (3): 1–21, <https://doi.org/10.1080/01402389908425313>.
- Kouba, K. 2014. „Důsledky prezidentských volebních systémů v Latinské Americe.“ *Politologická revue* 20 (1): 27–48.

- Kouba, K., J. Lysek. 2019. „What Affects Invalid Voting? A Review and Meta-Analysis.“ *Government and Opposition* 54 (4): 745–775, <https://doi.org/10.1017/gov.2018.33>.
- Lin, M.-W., Ch. Yu. 2014. „Can Corruption Be Measured? Comparing Global Versus Local Perceptions of Corruption in East and Southeast Asia.“ *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice* 16 (2): 140–157, <https://doi.org/10.1080/13876988.2013.870115>.
- Machado, F., C. Scartascini, M. Tommasi. 2011. „Political Institutions and Street Protests in Latin America.“ *Journal of Conflict Resolution* 55 (3): 340–365, <https://doi.org/10.1177/0022002711400864>.
- Martins, M. R. 1995. „Size of municipalities, efficiency, and citizen participation: a cross-European perspective.“ *Environment and Planning C: Government and Policy* 13 (4): 441–458, <https://doi.org/10.1068/c130441>.
- Morales, M. 2009. „Corrupción y democracia.“ *Gestión y Política Pública* XVIII (2): 205–252.
- Morris, S. D. 2008. „Disaggregating corruption: A comparison of participation and perceptions in Latin America with a focus on Mexico.“ *Bulletin of Latin American Research* 27 (3): 388–409, <https://doi.org/10.1111/j.1470-9856.2008.00276.x>.
- Mostrador, El. 2016. „Marcha Estudiantil: Carabineros cifra en 118 los detenidos y 31 uniformados heridos.“ [online] *El Mostrador*, 26. 5. 2016 [cit. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <https://www.elmostrador.cl/noticias/pais/2016/05/26/marcha-estudiantil-carabineros-cifra-en-117-detenidos-y-31-uniformados-heridos/>.
- Navot, D., I. Beerli. 2017. „Conceptualization of Political Corruption, Perceptions of Corruption, and Political Participation in Democracies.“ *Lex localis – Journal of Local Self-Government* 15 (2): 199–219, [https://doi.org/10.4335/15.2.199-219\(2017\)](https://doi.org/10.4335/15.2.199-219(2017)).
- Naxera, V. 2012. „Občanská společnost, korupce a (ne)důvěra – dílčí příspěvek k pochopení povahy a dopadů korupce v postkomunistických společnostech.“ *Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni* 4 (3): 103–120.
- Nuevo Herald, El. 2016. „Oposición marcha en el interior de Venezuela bajo fuerte custodia militar.“ [online] *El Nuevo Herald*, 7. 9. 2016 [cit. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <https://www.elnuevoherald.com/noticias/mundo/america-latina/venezuela-es/article100355892.html>.
- Olsson, S. A. 2014. „Corruption and Political Participation.“ *QOG Working Paper Series*. Vol. 11.
- Pais, El. 2016. „La oposición venezolana marcha contra un nuevo retraso del revocatorio.“ [online] *El País*, 16. 9. 2016 [cit. 20. 8. 2019]. Dostupné z: https://elpais.com/internacional/2016/09/16/america/1474046800_075735.html.
- Richey, S. 2010. „The impact of corruption on social trust.“ *American Politics Research* 38 (4): 676–690, <https://doi.org/10.1177/1532673X09341531>. Rosenstone, S., J. Hansen. 1993. *Mobilization, participation, and American democracy*. New York: Macmillan.
- Seligson, M. A. 2002. „The impact of corruption on regime legitimacy.“ *The Journal of Politics* 64 (2): 408–433, <https://doi.org/10.1111/1468-2508.00132>.
- Seligson, M. A. 2006. „The measurement and impact of corruption victimization: Survey evidence from Latin America.“ *World Development* 34 (2): 381–404, <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2005.03.012>.
- Semana. 2016. „La marcha que puede cambiar para siempre a Venezuela.“ [online] *Semana*, 9. 3. 2016 [cit. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <https://www.semana.com/mundo/articulo/manifiestacion-en-venezuela-en-contra-de-maduro/492258>.
- Silva, M. A. M. 2018. „Transparency of Government and War Against Corruption.“ *Revue Internationale des Gouvernements Ouverts* 7: 79–90.
- Stockemer, D., P. Calca. 2013. „Corruption and turnout in Portugal – a municipal level study.“ *Crime, Law and Social Change* 60 (5): 535–548, <https://doi.org/10.1007/s10611-013-9481-7>.
- Stockemer, D., B. La Montagne, L. Scruggs. 2013. „Bribes and ballots: The impact of corruption on voter turnout in democracies.“ *International Political Science Review* 34 (1): 74–90, <https://doi.org/10.1177/0192512111419824>.
- Tele13 Radio. 2016a. „Indignados de Chile llaman a marcha contra las AFP y la corrupción.“ [online] *Tele13 Radio*, 1. 10. 2016 [cit. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <http://www.t13.cl/noticia/nacional/indignados-chile-llaman-marcha-afp-y-corrupcion>.
- Tele13 Radio. 2016b. „Marcha estudiantil se realizó en la Alameda con incidentes aislados.“ [online] *Tele13 Radio*, 21. 4. 2016 [cit. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <https://www.t13.cl/noticia/nacional/minuto-minuto-asi-se-desarrolla-primera-marcha-estudiantil-del-ano>.

- Tolbert, C. J., R. S. McNeal. 2003. „Unraveling the effects of the Internet on political participation?“ *Political research quarterly* 56 (2): 175–185, <https://doi.org/10.2307/3219896>.
- Transparency International. 2018a. „Corruption Perception Index.“ [online] *Transparency International* [cit. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <https://www.transparency.org/research/cpi/overview>.
- Transparency International. 2018b. „CPI Chile.“ [online] *Transparency International* [cit. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <https://www.transparency.org/country/CHL>.
- Transparency International. 2018c. „CPI Venezuela.“ [online] *Transparency International* [cit. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <https://www.transparency.org/country/VEN>.
- Tsaturyan, S., P. J. Bryson. 2010. „Corruption and development: The Armenian case.“ *International Journal of Economic Policy in Emerging Economies* 2 (4): 356–371, <https://doi.org/10.1504/ijepee.2009.030937>.
- Univerzo, El. 2016. „Marcha en Venezuela con más de un millón de personas, asegura oposición.“ [online] *El Universo*, 9. 1. 2016 [cit. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <https://www.eluniverso.com/noticias/2016/09/01/nota/5776611/marcha-venezuela-mas-millon-personas-asegura-oposicion>.
- Vanderbilt University. 2017. „LAPOP.“ [online] *Vanderbilt University* [cit. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <https://www.vanderbilt.edu/lapop/raw-data.php>.
- Verba, S., G. A. Almond. 1989. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton: Princeton University Press.
- Verba, S., K. L. Scholzman, H. E. Brady. 1995. *Voice and equality: Civic voluntarism in American politics*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Vráblíková, K. 2008. „Politická participace – koncepty a teorie.“ *Politologický časopis* 15 (4): 366–387.
- Vries, C., H. Solaz. 2017. „The Electoral Consequences of Corruption.“ *Annual Review of Political Science* 20: 391–408, <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-052715-111917>.
- Warren, M. E. 2015. „The Meaning of Corruption in Democracies.“ Pp 42–56 in P. M. Heywood (eds.). *Routledge Handbook of Political Corruption*. Abingdon: Routledge.
- Welch, S., J. R. Hibbing. 2006. „The Effects of Charges of Corruption on Voting Behavior in Congressional Elections, 1982–1990.“ *The Journal of Politics* 59 (1): 226–239, <https://doi.org/10.2307/2998224>.
- Wellman, B., A. Q. Haase, J. Witte, K. Hampton. 2001. „Does the Internet increase, decrease, or supplement social capital? Social networks, participation, and community commitment.“ *American behavioral scientist* 45 (3): 436–455, <https://doi.org/10.1177/00027640121957286>.
- Xezonakis, G., S. Kosmidis, S. Dahlberg. 2016. „Can electors combat corruption? Institutional arrangements and citizen behaviour.“ *European Journal of Political Research* 55 (1): 160–176, <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12114>.
- Zheng, W., L. Liu, Z. Huang, X. Tan. 2017. „Life Satisfaction as a Buffer of the Relationship Between Corruption Perception and Political Participation.“ *Social Indicators Research* 132 (2): 907–923, <https://doi.org/10.1007/s11205-016-1318-1>.

O autorovi

Milan Školník je interním doktorandem na Katedře politologie Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové. Odborně se zabývá problematikou korupce, veřejným míněním a regionem Latinské Ameriky. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0672-219X>.

Summary

The phenomenon of corruption has been at the forefront of academic interest for decades. The reason is its influence on society. On the one hand, there is the argument that corruption discourages political participation and creates an environment of resignation in which citizens are not interested in participating. On the other hand, there is a thesis that corruption on the contrary mobilizes people to participate in the effort to take to the streets and manifest against it or directly vote against corrupt politicians in elections.

The aim of the article is to verify the relationship of corruption and political participation. The uniqueness of the research is that it is not limited to voter turnout, but also combines other forms of political participation, such as manifestations, but also meetings of political parties or communities that have not yet been taken into account in literature. The added value of the article is that it distinguishes between

perception, tolerance and experience with corruption. Comparative research is focused on two South American countries, Venezuela and Chile. On the one hand, both countries combine unconventional, so-called non-institutionalized forms of political participation, such as various protest manifestations. On the other hand, according to the Index, perceptions of corruption are in sharp contrast – Venezuela is the most corrupt country in Latin America, while Chile has only minimal problems with corruption.

The article is divided into three parts. In the theoretical part, the present research on the topic of corruption and political participation is presented, while the expected relationship between the two phenomena is explained. The methodological part explains the procedure of processing the analysis using statistical methods. Finally, the third part presents the results of the analysis in both countries and draws conclusions. The main source is the Latin American Public Opinion Project. The theoretical argument is that corruption weakens the voice of citizens seeking to influence collective decision-making by transferring power and resources from public to private space, where the individualism and profits of those involved in corruption prevail. As a result, democratic legitimacy is weakened as citizens are thus excluded from political decision-making. However, this still affects their lives. In addition, as corruption spreads, citizens gradually lose confidence in political decision-making processes that they no longer perceive as publicly available and accessible, and as a result become more cynical and resign from participating in such an exclusive political environment.

The regression models include four dependent variables that represent different forms of political participation. The first concerns voting in elections, and the second participation in political meetings. The third concerns community meetings, and the fourth variable represents participation in manifestations. Corruption is operationalized through three independent variables (perception, experience and tolerance). Several socio-economic variables fulfill the control function. While perception of corruption at an individual level has been shown to be statistically significant in both countries, experience with this phenomenon has only occurred in Venezuela, where, unlike Chile, one in five respondents has been exposed to a situation where a public official has asked for a bribe. The perception of corruption discourages participation in elections in Chile and participation in political and community meetings in Venezuela. The corruption experience is acting exactly in the opposite direction on all selected forms of political participation. If the respondent was subjected to corrupt behavior by police officers or officials, the more likely it was to encourage elections, political and community meetings, or to protest directly into the streets. Thus, the deterrent effect on corruption perception among politicians was traced, while the mobilization effect on corruption experience was also observed.

Příloha č. 1: Proměnné v modelech

Proměnná	Popis
Závisle proměnné	
Volby	Kdyby se příští týden konaly prezidentské volby, co byste dělal? Překódováno na 0 = nevolil bych a 1 = volil bych.
Politický mítink	Účastníte se mítinků politických stran v průběhu roku? Překódováno na 0 = neúčastním, 1 = účastním.
Komunitní mítink	Účastníte se mítinků pro zlepšení komunity v průběhu roku? Překódováno na 0 = neúčastním, 1 = účastním.
Manifestace	Participoval jste na manifestaci nebo protestním pochodu během posledních dvanácti měsíců? Překódováno na 0 = neparticipoval, 1 = participoval.
Nezávisle proměnné	
Vnímání korupce	Když uvažujete o politicích ve vaší zemi ... kolik jich je podle Vás zapojeno do korupce? Rozsah mezi 1 = žádný až 5 = všichni.
Zkušenost s korupcí	Během posledních dvanácti měsíců, požadoval po vás vládní zaměstnanec úplatek? Během posledních dvanácti měsíců, požadoval po vás policista úplatek? Sloučení hodnot u obou otázek kdy 0 = ne, 1 = ano.
Tolerance korupce	Myslíte si, že vzhledem k tomu, jak věci jsou, je někdy placení úplatku oprávněné? 0 = ne, 1 = ano.
Kontrolní proměnné	
Gender	Překódováno na 0 = muž, 1 = žena.
Věk	Rozsah od osmnácti let až po devadesát let v případě Chile a devadesát čtyři let v případě Venezuely.
Velikost municipality	Překódována na 1 = malá (méně než 25 000 obyvatel u Chile, méně než 50 000 u Venezuely), 2 = střední (mezi 25 000, 100 000 u Chile, mezi 50 000, 300 000 u Venezuely), 3 = velká (více než 100 000 u Chile, více než 300 000 u Venezuely).
Vzdělání	Kolik let školy jste dokončil? Rozsah mezi žádný = 1 až Univerzita = 18+.
Sledování médií	Jak často sledujete zprávy, ať už v TV, v rádiu, novinách, anebo na internetu? Překódováno na rozsah mezi 1 = nikdy až 5 = denně.
Ekonomická situace	Plat, který dostáváte a celkový příjem domácnosti (překódováno na rozsah mezi 1 = je nedostatečný až 4 = je více než dostatečný, a ještě z něj ušetřím).
Spokojenost s demokracií	Řekl byste, že jste velmi spokojen, spokojen, nespokojen, nebo velmi nespokojen se způsobem jakým demokracie ve vaší zemi funguje? Překódováno na rozsah mezi 1 = velmi nespokojen až 4 = velmi spokojen.
Interpersonální důvěra	Řekl byste, že lidé ve vaší komunitě jsou velmi důvěryhodní, spíše důvěryhodní, nepříliš důvěryhodní nebo nedůvěryhodní? Překódováno na rozsah mezi 1 = nedůvěryhodní až 4 = velmi důvěryhodní.
Důvěra v politické instituce	Do jaké míry důvěřujete politickým institucím ve vaší zemi? Překódováno na rozsah mezi 0 = velmi nedůvěřuji až 7 = velmi důvěřuji.

Zdroj: LAPOP 2016/2017, dotazníky pro Chile a Venezuelu. Zpracování: autor.